

Poštupalice: Teorijski aspekt i analiza primjera iz makedonskog jezika

---

Štefanec, Mihaela

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:337967>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb](#)
[Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti

Diplomski studij južnoslavenskih jezika i književnosti

Jezično-prevoditeljski smjer

**POŠTAPALICE: TEORIJSKI ASPEKT I ANALIZA PRIMJERA IZ MAKEDONSKOG
JEZIKA**

MAGISTARSKI RAD

15 ECTS

Studentica: Mihaela Štefanec

Mentorica: dr. sc. Virna Karlić, doc.

Komentorica: dr. sc. Borjana Prošev Oliver, viša lektorica

SAŽETAK:

Ovaj diplomski rad bavi se obilježjima i funkcijama poštupalica u hrvatskom i makedonskom jeziku, kojima se pristupa iz pragmatičke perspektive. Poštupalice su izrazi koje govornici u govoru upotrebljavaju automatski uslijed traženja prikladne riječi, uklanjanja šutnje ili u svrhu dobivanja na vremenu. Iako se poštupalice u tradicionalnim lingvističkim opisima smatraju nepoželjnim obilježjem govora, razvojem pragmatike kao lingvističke discipline usmjerene na jezičnu upotrebu, u novije im se vrijeme počinje posvećivati sve veća pažnja – prvenstveno na planu njihove funkcionalnosti u svakodnevnom govoru.

Rad je organiziran u sedam cjelina. Prvi, teorijski dio rada (poglavlja 1 – 4) posvećen je definiciji, temeljnim obilježjima, tipologiji i funkcijama poštupalica. Središnji dio rada bavi se poštupalicama u hrvatskom i makedonskom jeziku. Nakon pregleda obrade poštupalica u hrvatskim i makedonskim gramatikama i rječnicima, slijedi analiza poštupalica u elicitiranim narativima na makedonskom jeziku, kojoj slijedi rasprava o dobivenim rezultatima. Istraživanje se provodi na autentičnoj jezičnoj građi s ciljem utvrđivanja obilježja i upotrebe poštupalica u suvremenom makedonskom jeziku.

Ključne riječi: poštupalice, pragmatika, hrvatski jezik, makedonski jezik, elicitarni narativi

FILLER WORDS: A THEORETICAL REVIEW AND AN ANALYSIS OF EXAMPLES IN THE MACEDONIAN LANGUAGE

SUMMARY:

This paper deals with the characteristics and functions of the fillers in Croatian and Macedonian languages, which are approached from a pragmatic perspective. Fillers are defined as expressions that speakers use automatically to search for a suitable word, remove the silence, or to gain more time. Although fillers are considered as an undesirable feature of speech in traditional linguistic descriptions, the development of pragmatics as a linguistic discipline focused on language use, today they begin to receive increasing attention – primarily in terms of their functionality in everyday speech.

The paper is organized into seven parts. The first, theoretical part of the paper (chapters 1 - 4) is dedicated to the definition, basic features, typology and functions of fillers. The central part of the paper deals with fillers in Croatian and Macedonian language. After reviewing the processing of fillers in Croatian and Macedonian grammars and dictionaries, follows an analysis of fillers in elicited narratives in the Macedonian language followed by a discussion of the results obtained. The research is conducted on authentic linguistic material with the aim of determining the characteristics and the use of fillers in the modern Macedonian language.

Keywords: fillers, pragmatics, features and functions of fillers, Croatian language, Macedonian language, elicited narratives

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. POŠTAPALICE: DEFINICIJA, GLAVNA OBILJEŽJA I FUNKCIJE	2
3. PRISTUPI PROUČAVANJU POŠTAPALICA.....	6
3.1. TRADICIONALNI PRISTUP POŠTAPALICAMA.....	7
3.1.1. POŠTAPALICE U GRAMATIKAMA HRVATSKOG JEZIKA.....	7
3.1.2. POŠTAPALICE U GRAMATIKAMA MAKEDONSKOGA JEZIKA	8
3.1.3. POŠTAPALICE U MAKEDONSKIM I HRVATSKIM RJEČNICIMA	10
4. PRAGMATIČKI PRISTUP POŠTAPALICAMA: VRSTE I OBILJEŽJA	13
4.1. VERBALNE POŠTAPALICE.....	13
4.2. KRITERIJI ZA PREPOZNAVANJE POŠTAPALICA	14
4.3. FUNKCIJE POŠTAPALICA	15
5. ANALIZA POŠTAPALICA U ELICITIRANIM NARATIVIMA.....	17
5.1. ISTRAŽIVAČKE METODE U PRAGMATICI.....	17
5.3. HIPOTEZA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA.....	19
5.4. ANALIZA POŠTAPALICA NA PRIMJERIMA ELICITIRANIH NARATIVA	20
5.4.1. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 1	20
5.4.2. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 2.....	23
5.4.3. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 3	26
5.4.4. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 4	29
5.4.5. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 5	31
6. RASPRAVA	35
7. ZAKLJUČAK.....	37
POPIS LITERATURE:	38

1. UVOD

Ovaj rad bavi se obilježjima i funkcijama poštupalica u hrvatskom i makedonskom jeziku, kojima se pristupa primarno iz pragmatičke perspektive. Za razliku od tradicionalnih lingvističkih pristupa u okviru kojih se poštupalice uglavnom tumače kao nepoželjno obilježje govora, pragmatika ovome fenomenu pristupa na drugačiji način – kao sastavnom i neizostavnom funkcionalnom elementu gorvne produkcije.

Rad je organiziran u sedam tematskih cjelina. Prvi, teorijski dio, posvećen je definiciji poštupalica, prikazu njihovih glavnih obilježja, funkcija i upotrebe u svakodnevnoj komunikaciji. Nadalje, slijedi pregled tradicionalnih i suvremenih pristupa poštupalicama u domaćoj i inozemnoj literaturi. U kontekstu poglavlja posvećenog tradicionalnim pristupima, koji poštupalice tumače kao elemente govora koji otežavaju komunikaciju i koje nemaju svrhu, posebna je pažnja posvećena obradi poštupalica u suvremenim gramatičkim i leksikografskim opisima makedonskog i hrvatskog jezika. U nastavku slijedi poglavlje o kriterijima za prepoznavanje poštupalica u gorvu te njihovih funkcije. Posebna pažnja u radu je usmjerena na verbalne poštupalice, koje se dijele u tri skupine: fonemske, leksičke i složene.

Drugi dio rada posvećen je analizi upotrebe poštupalica te njihovih obilježja i funkcija na autentičnoj jezičnoj građi, prikupljenoj metodom elicitacije narativa među pet izvornih govornika makedonskog jezika. Analizi prethodi kratak prikaz istraživačkih metoda u pragmatici, s posebnim naglaskom na metodi elicitacije jezične građe putem polustrukturiranog intervjeta. Nakon predstavljanja polaznih hipoteza i ciljeva istraživanja slijedi analiza transkribiranih narativa, koja uključuje detektiranje poštupalica u gorvu ispitanika te njihovu klasifikaciju i opis s obzirom na njihova formalna i funkcionalna obilježja. Na koncu slijedi rasprava i prikaz zaključaka proizašlih iz provedene analize.

2. POŠTAPALICE: DEFINICIJA, GLAVNA OBILJEŽJA I FUNKCIJE

Svi govornici u većoj ili manjoj mjeri u spontanom govoru koriste poštupalice, neovisno o tome s kime, o kojoj temi i u kojoj situaciji razgovaraju. Badurina i Matešić (2013) u članku *Poštupalice pod povećalom* navode da upotreboom poštupalica govornik svojem sugovorniku signalizira da je uključen u komunikacijski čin. Duvall, Robbins i Graham (2014: 36) navode da su poštupalice sve riječi ili zvukovi koji se umeću unutar govornikova iskaza. U toj funkciji, primjerice, mogu biti višestruko upotrijebljeni izrazi poput *kao, um, oh, znate* (ibid.). Nekada su to i sintagme kao na primjer *kako bih rekao/rekla* i slično.

Poštupalice se prvenstveno proučavaju u okviru lingvističkih disciplina koje se bave jezikom u upotrebi – pragmatike (prvenstveno konverzacijeske analize) i analize diskursa. Pritom pod pojmom *poštapalica* podrazumijevamo sve nesvesne, automatske prekide u govoru. Ako je poštupalica leksička, njezino pragmatičko značenje (funkcija) razlikuje se od onog semantičkog. Poštupalice su *prazne riječi* u smislu da one nemaju leksičko ili gramatičko značenje. Poštupalice govornici najčešće koriste nesvesno (Vrljić 2007: 62). Zbog tog svojstva Heffer (1999: 293) ih naziva umecima ili „punjačima praznina” (eng. *slot-fillers*). Govornici mogu koristiti poštupalice kako bi pokazali, na primjer, da traže odgovarajuću riječ ili da odlučuju o tome što sljedeće žele kazati. Kada utvrde da će u govoru nastupiti stanka, određuju gdje i kako obustaviti govor, tj. pomoću kojeg sredstva je proizvesti (*uh* ili *um*) (Pintarić, 2002). Također, iz govornikove perspektive korištenje poštupalica ima pozitivne i negativne strane. Kada govornik zastaje u jezičnoj produkciji zbog traženja riječi, formuliranja iskaza ili donošenja odluke o tome što će sljedeće reći – poštupalice mu predstavljaju svojevrsni oslonac. S druge strane, kada govornik koristi poštupalice, signalizira postojanje problema u jezičnoj produkciji (ibid.).

Smatra se da poštupalice stvaraju smetnje u komunikaciji te na taj način otežavaju prijenos informacija od govornika do slušatelja (Vrljić, 2007: 61). Takva govorna produkcija smatra se neprihvatljivom te obilježjem govornikove slabe jezične kulture. Heffer (1999: 294), s druge strane, smatra da je temeljni cilj komunikacije brzo, točno i efikasno prenošenje poruke, a poštupalice smatra govornim signalima, što argumentira njihovom funkcionalnošću.

Pintarić (2002) smatra da poštupalice uzrokuju prekid govornikova tijeka misli. Budući da su pauze u govoru obično nepoželjne (od straha pred prazninom), govornik ih nastoji ispuniti. To čini svim sredstvima koja su mu inače na raspolaganju u komunikaciji, to jest, i neverbalnim i verbalnim znakovima (Pintarić 2002: 226). Drugim riječima, poštupalice su svaki zvuk koji govornik koristi ne bi li popunio pauzu, prikrio nesigurnost i/ili „kupio vrijeme“ (usp. Crystal 2008: 188).

Kurtić i Aljukić (2003) poštupalice definiraju kao prepoznatljiva jezična sredstva koja su sintaktički i logički nepovezana s ostatkom rečenice jer se radi o nepromjenjivim semantički praznim riječima koje nemaju jasnu funkciju (ibid. 523). U pravilu se poštupalicama u većoj mjeri služe govornici skromnijeg vokabulara. Također, činjenica je i da se poštupalice pojavljuju na razini govorenog jezika te nisu tipične za pisanoj komunikaciji. Primjerice, tijekom konverzacije najveći problem predstavljaju stanke koje mogu stvoriti neugodnost sudionicima komunikacijskog čina. Heffer (1999) spominje intervju kao primjer konteksta u kojem se poštupalice često koriste. Iako sugovornik može biti unaprijed pripremljen za pitanje, nije isključeno da će mu trebati trenutak da osmisli svoj odgovor. Kako bi izbjegao neugodnu tišinu ili je barem skratio, govornik poseže za poštupalicama. Ovako glasi Hefferov (ibid. 295) primjer dijalogu u kojemu se pojavljuje više poštupalica:

A: Rekli se da smo puno vremena izgubili.

B: *Pa...na određeni način to je točno.*

A: Jesmo li mi dali neke poticaje za to?

B: *Pa, znate*, možda i jesmo (1999: 295).

Iako mnogi stručnjaci poštupalice svrstavaju isključivo među obilježja usmene komunikacije, Zovko (1999: 859) navodi da su poštupalice moguće u prijateljskoj komunikaciji elektroničke pošte, ali i u situacijama kada se govoreni jezik nastoji vjerno prenijeti u pisanoj formi. Ovdje možemo spomenuti i McWortherovu definiciju dopisivanja kao govorenog jezika koji se prenosi u pisanoj formi (eng. *finger speech*).¹

Oomen i Postma (prema Duvall, Robbins, Graham, Divett, 2014) suzili su uzroke upotrebe poštupalica na tri kategorije: dekoncentracija, neučestale riječi i nervozna. Svaka od tih kategorija

---

¹ https://www.ted.com/talks/john_mcwhorter_txtn_is_killing_language_jk/transcript

može ugroziti tečnost govora, što rezultira upotrebljom poštupalica. Kada su sve tri kategorije udružene, zastupljenost poštupalica i netečnost govora rastu. Shodno autorima, dekoncentracija je najčešće posljedica istovremenog fokusiranja na više stvari ili uslijed nekog neočekivanog događaja. Brz govor također uzrokuje učestaliju uporabu poštupalica. Riječi koje govornik inače ne bi upotrijebio mogu se pojaviti u govoru kada je govornik nervozan jer je zaokupljen mislima o slušateljevoj reakciji više nego o svome govoru. Tjeskoba koju govornik osjeća prilikom komunikacijskog čina može izravno utjecati na njegovu sposobnost prezentiranja te dovesti do ponavljanja riječi, pauza i upotrebe poštupalica. Prije razvoja pragmatike nije se obraćala velika pozornost na poštupalice. Štoviše, njihova se upotreba smatrala obilježjem slabe jezične kulture govornika. Tradicionalni opisi uglavnom su ih definirali kao sredstva koja kvare tečnost i koherenciju iskaza. Kasnije se pokazalo da poštupalice ipak imaju pragmatičku funkciju te da je njihovo proučavanje nužno.

Vrljić (2007: 61) utvrđuje da gramatike svrstavaju poštalice među čestice, a da porijeklo termina nalazi u ironičnoj izreci *štap u ruke pa poprijeko*, koja se odnosi na slabašnog čovjeka koji ne može samostalno hodati te je prisiljen na *poštapanje*. Poštalice promatrane iz semantičke perspektive riječi su ili sintagme koje su izgubile primarno značenje.

Svaki jezik ima svoje norme koje ovise o okolnostima u kojima se odvija komunikacija. Tako postoje i društvene norme prema kojima govornik bira poštalicu koju će koristiti. Tako na primjer poštalice *zname*, *gledajte*, *recimo* neće biti korištene u istom kontekstu kao *čovječe*, *brate* ili *kužiš*. Postoje i poštalice koje su univerzalne (npr. *ovaj*) (Heffer 1999: 297).

Heffer se u svojoj studiji osvrće i na sugovornikov/slušateljev odnos prema poštalicama u komunikacijskom činu, ističući kako slušatelj u pravilu ne obraća pažnju na njih jer nemaju značenje. On ih doživljava kao stanke i praznine bez informacijske vrijednosti. Međutim, ako se u komunikaciji dogodi da govornik jako često koristi istu poštalicu, to može postati smetnjom (Heffer, 1999: 298).

Prema rezultatima istraživanja Pytka i Reesea (prema Duvall i Robbins, 2014) upotreba poštupalica negativno utječe na slušateljevo razumijevanje iskaza. Međutim, druga su istraživanja pokazala da poštalice mogu imati i pozitivan utjecaj na razumijevanje iskaza. Primjerice, poštalice mogu „pripremiti” slušatelja na sadržaj konverzacije koja slijedi. Sličnog su stava

Duvall i Robbins (2014), prema čijem tumačenju slušatelji koji čuju netečan govor očekuju od govornika da se referira na nešto složeno, teško opisivo ili neobično. Što se tiče govornikove vjerodostojnosti, postoje i pozitivni i negativni efekti upotrebe poštupalica. Ipak, prema Duvall i Robbins (2014) većina se lingvista slaže s time da pretjerana upotreba poštupalica negativno utječe na vjerodostojnost govornika. Oni koji vjeruju da korištenje poštupalica poboljšava vjerodostojnost smatraju da je govor koji ne posjeduje poštupalice unaprijed isplaniran i neiskren. Kao zanimljivost ovdje bih spomenula aplikaciju *Google Assistant*, koja uslijed komunikacije s korisnicima koristi poštupalice poput *um* i *uh*, što je čini realističnijim sugovornikom. Osim toga, u govoru pravi pauze prije nego odgovori na pitanje, pa se korisnicima čini kao da razmišlja. Time se, kako navode predstavnici kompanije Google, oponaša govor i ponašanje ljudskih bića.²

Budući da se prečesta upotreba poštupalica smatra nepoželjnom pojmom, pojedine studije o poštupalicama (npr. Duvall i Robbins 2014) nude savjete za redukciju upotrebe poštupalica u obliku samostalne vježbe ili stručne pomoći.

---

² <https://pcpress.rs/google-assistant-naucio-da-je-robot/>

3. PRISTUPI PROUČAVANJU POŠTAPALICA

Donedavno su poštupalice bile u potpunosti izostavljene iz lingvističkih istraživanja i jezičnih opisa. Budući da se tradicionalni, formalistički pristupi jeziku bave prvenstveno proučavanjem jezika kao apstraktnog sustava ili pisanoj jeziku, poštupalice su dugo vremena bile izvan dosega znanstvenog interesa. Također, na poštupalice se gledalo kao na nešto nefunkcionalno, suvišno i opterećujuće u usmenoj komunikaciji. Poštupalice se počinju sustavnije proučavati u okviru pragmatike, koja se bavi jezikom u upotrebi (funkcijama i djelovanjem komunikacijskih sredstava – bilo verbalnih bilo neverbalnih).

Prema Pintarić (2002: 225) poštupalice se proučavaju u okviru pragmatike zato što su prisutne u svakodnevnoj usmenoj komunikaciji. Navodi i da su poštupalice nesvesni i automatski prekidi govora, čije je pragmatičko značenje drugačije od onog semantičkog. Komunikacijskim aspektima jezične djelatnosti bave se i analiza diskursa te konverzacijalska analiza. Proučavanje poštupalica uključuje i interpretaciju onoga što ljudi žele reći u određenom kontekstu i kako taj kontekst utječe na izrečeno. To zahtjeva razmatranje načina na koji govornici organiziraju ono što žele reći ovisno o osobi, vremenu, mjestu i okolnostima izgovaranja (Yule, 1996: 3-16).

U nekim je slučajevima poštupalice teško razgraničiti od diskursnih oznaka. Badurina i Matešić (2013) navode da, najopćenitije rečeno, izrazi poput *dobro*, *ali*, *oh* i *znaš* čine skup jezičnih činjenica koje djeluju u spoznajno/kognitivnoj, ekspresivnoj, društvenoj i tekstualnoj domeni. Takve jezične jedinice još se nazivaju i pragmatičke čestice, diskursne čestice, upućivački izrazi, pragmatičke oznake. Takve oznake uspostavljaju veze među sastavnicama diskursa, to jest čine diskurs. O problemima prepoznavanja poštupalica i njihova razgraničavanja od srodnih jezičnih pojava bit će više riječi u nastavku rada.

U ovom narednom poglavlju slijedi prikaz pristupa i tumačenja poštupalica u kroatističkoj i makedonističkoj lingvističkoj literaturi. Analizira se njihova obrada u gramatikama i rječnicima suvremenog hrvatskog i makedonskog jezika, nakon čega slijedi rasprava o dobivenim rezultatima.

3.1. TRADICIONALNI PRISTUP POŠTAPALICAMA

Strukturalisti i drugi formalistički orijentirani lingvisti u svojim se istraživanjima nisu sustavno bavili poštupalicama. Razlog tome je činjenica da su prije svega bili usmjereni na proučavanje jezika kao apstraktnog sustava znakova, stoga sve do razvoja pragmatike u drugoj polovici 20. stoljeća govor nije bio predmetom lingvističkih studija (usp. Karlić 2019). Pojavom pragmatike, u fokus se stavlja korisnik jezika, koji se ne promatra kao društveno biće ovisno o okolini u kojoj živi. Pritom, okolina s jedne strane utječe na njega, a s druge strane on utječe na nju (Mey, 2001: 787). Takav pristup otvara prostor za proučavanje onih aspekata jezične upotrebe koji su u prethodnome razdoblju bili zanemareni.

Suvremeni gramatički opisi južnoslavenskih jezika obično su pisani „u duhu“ strukturalističke tradicije, stoga su pragmatičke informacije u njima zastupljene u maloj mjeri. U nastavku slijedi prikaz kako se to odražava na obradu poštopalica u gramatikama suvremenog hrvatskog i makedonskog jezika.

3.1.1. POŠTAPALICE U GRAMATIKAMA HRVATSKOG JEZIKA

Iako su poštopalice sveprisutne u jezičnoj upotrebi, u rječnicima i gramatikama južnoslavenskih jezika njihova obrada u pravilu izostaje. U nekim gramatikama poštopalice se navode kao podvrsta čestica, no to je više iznimka nego pravilo. Razlog tome njihova su sintaktička nezavisnost, desemantiziranost i automatska upotreba. Osim toga se poštopalice nerijetko smatraju odlikom „lošeg“ govorenog jezika, a gramatički opisi južnoslavenskih jezika obično se zasnivaju na viskom stilu pisanog književnog jezika.

U hrvatskim gramatikama poštopalice se spominju uz čestice i usklike. Babić i suradnici u knjizi *Povjesni pregled, glasovi i oblici hrvatskog književnog jezika* (1991) definiraju poštopalice kao „riječ doduše s određenim značenjem, ali koje se u govoru upotrebljavaju bez toga značenja, kao znak da govornik ne zna što bi rekao pa ih ubacuje da popuni stanke, da dobije na vremenu za pravu misao, kao znak neodnjegovana govora“ (Babić et al. 1991: 741). Poštopalice se u gramatici vezuju za usklike jer izražavaju govornikove osjećaje. Kao primjeri navode se leksemi *ovaj, onaj, znate, veli, kaže, takoreći*. Uz definiciju poštopalica navode se i neka njihova obilježja, kao što su

sintaktička nepovezanost s rečenicom, desemantiziranost i suvišnost. Barić i suradnici (2003: 282) u *Hrvatskoj gramatici* definiraju poštupalice kao „riječi koje neki govore bez ikakve veze s njihovim smisлом, obično kad u govoru žele dobiti vremena da nađu potrebne riječi za ono što žele reći”. Ubrajaju ih u čestice, a kao primjere navode *ovaj, onaj, čuj, kaže, dragi moj*. U *Priručnoj gramatici hrvatskog književnog jezika* (Barić et al. 1979) poštupalice se spominju uz čestice ili riječce. Autori navode da među riječce ulaze i tzv. poštupalice, tj. riječi koje neki govore bez ikakve veze s njihovim smisлом, obično kad u govoru žele dobiti vremena da nađu potrebne riječi za ono što žele reći. Kao primjer navode *ovaj, onaj, čuj, vele, dragi moj* (Barić et al. 1979: 214). Slična je situacija u Raguževoj *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* (1997), u kojoj se poštupalice spominju u sklopu poglavlja o česticama:

Među čestice se ubrajaju različite riječi koje ostaju izvan uobičajenih skupina vrsta riječi. To su nepromjenjive riječi koje obično ne stoje samostalno. Njima se modificira značenje drugih riječi ili čitava iskaza, pa tako imaju neke gramatičke funkcije. One obično izražavaju stav govornika (želju, uvjerenje, sumnju, zadovoljstvo, dojam itd.). Po tome se onda među čestice ubrajaju i obični prilozi, pa i umetnute rečenice, zatim poštupalice (npr. *ovaj, znate*). (Raguž 1997: 277)

U *Gramatici hrvatskog jezika za gimnazije i visoka učilišta* (2005) Silić i Pranjković navode da su poštupalice svojstvene razgovornom stilu. Poštupalice su izrazi kao *je li, ovaj, kako da kažem* i drugi. Kao primjere navode: „Ti si dakle postupio tako, je li, jer nisi znao, je li, postupit drukčije”; „Reći ćeš mu da, ovaj, da se tako ne smije ponašat”; „To je, kako da kažem, neprihvatljivo” (Silić i Pranjković 2005: 389-390). U navedenim primjerima govornik poštupalicom *je li* izražava želju da se sugovornik s njime složi, odnosno da potvrdi njegovu tvrdnju. Poštupalice *ovaj* i *kako da kažem* služe kako bi govornik uklonio šutnju ili našao prikladniju riječ. U nekim hrvatskim gramatikama (npr. *Gramatika hrvatskog jezika* Težaka i Babića) u potpunosti izostaju opisi poštupalica.

3.1.2. POŠTAPALICE U GRAMATIKAMA MAKEDONSKOGA JEZIKA

Gramatike makedonskog jezika ne uključuju opise poštupalica. Štoviše, u makedonskom jeziku ne postoji termin za taj lingvistički pojam. Unatoč tome, mnogi užvici, partikule i modalne riječi, pa čak i gramatičke strukturalne konstrukcije, u makedonskom jeziku vrše funkciju

poštupalica. Razlog izostanka opisa poštupalica nije samo metodološke, već i sociolingvističke prirode. Naime, makedonski jezik je najmlađi, tj. najkasnije kodificiran južnoslavenski jezik, koji se formirao zajedno s novijom makedonskom književnosti nakon Drugog svjetskog rata. Budući da je fokus makedonskih lingvista prvenstveno bio usmjeren na utvrđivanje i razvoj standardnog jezika, razgovorni makedonski jezik za sada nije sustavno opisan.

Budući da je analiza gramatika makedonskog jezika pokazala da u njima izostaju opisi poštupalica, ukratko ćemo prikazati opise čestica i uzvika, koji se u govoru često koriste u funkciji poštupalica.

U prvoj makedonskoj gramatici Krume Kepeskog (1950) izostaje opis poštupalica, jednako kao i u gramatici Blaže Koneskog (1967). U Koneskijevoj gramatici neke se poštupalice navode u kontekstu primjera ili prikaza obilježja uzvika. Koneski uzvike definira kao riječi kojima se izražavaju osjećaji. Kao primjer uzvika navodi: *оф, ме изгоре!*, *еј му, дојди ваму!* (ibid. 545). Nadalje, autor navodi da se uzvici najčešće javljaju na početku rečenice te intonacijom predstavljaju „ključ” za dekodiranje njezina emocionalnog sadržaja. Kao primjer navodi uzvik *mope*: *Mope! Mope Преме, дојди!*. Osim primarnog značenja gdje se *mope* koristi za dozivanje, uzvik *mope* ima i druga, prenesena značenja. Njime se može izražavati čuđenje (*Mope летење!*) ili ljutnja (*Mope како!*). Ovdje valja napomenuti da je jedna od najfrekventnijih poštupalica u makedonskom jeziku riječ *како*, međutim u gramatici se taj podatak ne spominje. Budući da se uzvici obično nalaze na početku rečenice, nisu sintaktički povezani s ostalim riječima u rečenici. Često se koriste samostalno, kao na primjer: *Оф!, Олеле!* (ibid. 546). Koneski ukazuje i na slučaj kada punoznačne riječi postaju uzvici te se gubi njihovo prvotno značenje, a služe za izražavanje emocija: npr. *Маже ле!*, *Гогоспода!*, *Боже!* (ibid. 547). Uobičajeno je i da se kod različitog naglašavanja emocija duplicira uzvik. Kao primjere Koneski ovdje navodi: *Оф-леле-де!, Бре-бре!* (ibid.). Ovdje možemo i spomenuti vokale kod kojih je normalno da se prilikom izražavanja emocija produžuju: *Бреее, Мопеее* (ibid. 548).

Koneski (ibid. 541) čestice definira kao riječi kojima se naglašava značenje drugih riječi ili cijele rečenice. Većina riječi koje se ovdje navode prilozi su ili veznici koji u nekim slučajevima gube svoje prvotno značenje. Kao primjeri navode se riječi *меѓутоа* (*Го мислевме добар, но тој, меѓутоа, излезе лош*), *пак* (*Да не зборуваме пак за него!*), *дури* (*Јас не можам дури да се*

семам), уите (Уите мој се чека). Ni uz jednu česticu u gramatici se ne spominje njihova moguća upotreba u funkciji poštupalice.

U gramatičkom pregledu *Општа граматика на македонскиот јазик* (Бојковска, Стојка; Минова-Ѓуркова, Љиљана; Пандев, Димитар; Цветковски, Живко, 2008) te u priručnicima *Македонскиот јазик во јавното опитување* (Институт за македонски јазик “Крсте Мицирков“ Скопје, 2000) i *Контрастивни морфосинтаксички проучавања* (Христова, 2000) situacija je jednaka kao u gramatici Blaže Koneskog – izostaje neposredan opis poštupalica. U pregledu sintakse makedonskog standardnog jezika (*Синтакса на македонскиот стандарден јазик*) Ljiljane Minove Gjurkove (1994) primjeri koje koristi autorica mogu se javiti u funkciji poštupalica. Takve primjere nalazimo u poglavljima o česticama, uzviciма i modalnim riječima. (1) Čestice autorica definira kao riječi koje pomažu govorniku da se nadoveže na kontekst i izrazi najrazličitije nijanse značenja pojedinih riječi ili rečenica (ibid. 79). Kao primjere navodi lekseme *хуми* i *дупу*. (2) Prema Gjurkovoj uzvici su vrsta riječi kojom se neposredno izražava ekspresivnost (*оф!, леле!, уф!*) te se privlači pažnja sugovornika (*еј, аха*) (ibid. 80). I punoznačne riječi poput *мажко!*, *мажчице!*, *боже помош!* mogu se koristiti kao uzvici, ističe autorica. (3) Modalne riječi izražavaju vlastiti, osoban odnos prema iskazu, stav prema onom što se izriče (ibid. 80-82). Kao primjere autorica navodi lekseme *сигурно* i *можеби*, kojima se izražava odnos prema realnosti; *божем* i *белки*, kojima se izražavaju emocionalni odnosi *те значи*, *главно*, *впрочем* i *најпосле*, kojima se izražava odnos prema drugim činjenicama, sumiranje ili komentar (ibid. 82).

3.1.3. POŠTAPALICE U MAKEDONSKIM I HRVATSKIM RJEČNICIMA

Rječnički opisi značenja i upotrebe leksema uvelike variraju s obzirom na vrstu i opseg rječnika, ali i s obzirom na obilježja riječi koja se opisuje. Prema Geeraerts (2003 prema Karlić 2020) uz denotativno značenje leksemi mogu imati nedenotativno značenje, koje dijeli u tri kategorije: (1) emotivno značenje, koje se odnosi na riječi čijom se upotrebom izražava govornikov stav; (2) gramatičko značenje, koje se odnosi na riječi kojima se izražava gramatička funkcija; (3) pragmatičko značenje, koje se odnosi na riječi koje vrše određenu funkciju u diskursu. Dok se emotivno značenje najčešće označava rječničkim odrednicama, gramatičko i pragmatičko

značenje najčešće opisuje metalingvističkim definicijama – iznošenjem gramatičkih pravila, opisa funkcija ili uputa za upotrebu riječi (ibid.).

Pragmatičke informacije u rječnicima iznose se na mikrostrukturnoj razini, u sklopu rječničkih članaka, a mogu biti zastupljene i na makrostrukturnoj razini, najčešće u okviru uputa za korisnike rječnika (Karlić i Barčot 2021).

Informacija o upotrebi nekoga leksema u funkciji poštupalice po svojoj prirodi pripada pragmatičkim informacijama, međutim ona se obično ne navodi u rječnicima. U nastavku navodimo primjere rječničkih natuknica iz *Hrvatsko-makedonskog rječnika* (2015) i *Enciklopedijskog hrvatskog rječnika* (2002) o leksemima koji se u dva jezika često koriste u funkciji poštupalica.

onaj, -ona, -ono

1. (riječ kojom se upućuje na treću osobu, udaljenu od govoritelja ili sugovoritelja, pokazna zamjenica) збор со кој се упатува на трето лице, оддалечно од говорникот и соговорникот, показна заменка: со оној човек бев во друштво вчера 2. (замjenjuje imenicu коју се не жели именовати) заменува именка која не се именува: то ти је~тоа ти е оној. (*Hrvatsko-makedonski rječnik* 2015: 596).

Pa (I) vezn. **1.** vezuje rečenice i rečenične dijelove koji izriču ono što se dogodilo poslije onoga što je rečeno u glavnoj rečenici. **2.** u vremenskoj ili prostornoj uzastopnosti; a zatim, a onda (*kiša pa sunce*) **3.** po redu, važnosti, intezitetu i sl. (*ti pa ja*) **4.** u jednostavnom nabrajanju (*učenje pa odmor pa zabava*) **5.** vezuje rečenicu koja izriče nešto što se ne bi očekivalo iz rečenoga, a unatoč tome, a ipak; a opet, pa i pored toga (*stalno radim pa (opet) ništa nemam*) **6.** vezuje rečenicu koja izriče posljedicu onoga što je rečeno prethodnom rečenicom (*nije se čuvalo pa se razbolio*) **7.** vezuje iste riječi koje se ponavljaju radi pojačanja // **pa (II) čest.u kontekstima** **1.** (pa da) pojačava značenje riječi pred kojom stoji, čak makar, pa makar **2.** potiče na što, zn. daj, deder **3.** sa značenjem čuđenja na početku uskličnih rečenica; zar?, je li moguće?, ma nije valjda? **4.** u samostalnoj upotrebi s upitnom intonacijom kad se želi da sugovornik izrekne svoju misao do kraja, ili radi omalovažavanja; i što je bilo?, i što onda? **5.** izriče sumnju, nepovjerenje, bojazan, nesigurnost **6.a.** služi da se istakne jedan rečenični dio (*pa to!*) **b.** upozorava na naglost u izvođenju radnje (*preko rijeke pa u šumu*) **7.** (zaključni konektor) nakon šireg konteksta ili opisa situacije uvodi rečenicu negativnog sadržaja prema prethodno rečenom ili opisanom. (*Enciklopedijski hrvatski rječnik* 2002: 905)

Iz navedenih je primjera vidljivo da rječničke natuknice iz oba rječnika uključuju brojne gramatičke i pragmatičke informacije o leksemima, međutim ne spominje se njihova frekventna upotreba u funkciji poštupalica.

Kada je riječ o rječničkim definicijama leksema poštupalica, nalazimo ih u hrvatskim rječnicima. Primjerice, Anić u *Rječniku hrvatskog jezika* (2003) navodi da termin poštupalica dolazi od glagola „poštapatati se, odnosno oslanjati se u hodu o štap” (ibid. 1120). U definiciji nadalje stoji da je poštupalica riječ kojom se tko često služi u govoru bez potrebe. Kao primjere navodi lekseme *ovaj* i *pa*. U Šonjinu *Rječniku hrvatskog jezika* (2000) pronalazimo sličnu definiciju u kojoj stoji da „koristiti poštupalicu znači oslanjati se u hodu na štap ili koji drugi potporanj” (ibid. 903). U rječniku pronalazimo definiciju prema kojoj je poštupalica „uobičajeni izraz izvan sadržaja što ga loš govornik rabi kad mu nedostaje riječ” (ibid.).

U Simeonovu *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* (1969) poštupalica je definirana kao upotreba neodređenih glasova u razgovoru ili raznih oblika koje govornik koristi kada okljeva. Kao primjere navodi *ovaj*, *aaa*, *hm*. Osim toga, autor navodi kako se u funkciji poštupalica upotrebljavaju i čitave izreke (poslovice, kletve, frazeološki izrazi, uzvične ili upitne riječi ili rečenice). Kao primjere autor navodi izraze *tako reći*, *veli*, *kaže*, *šta možeš?*, *boga ti!*, *ma nemojte!*. Simeon u rječniku spominje i neka obilježja poštupalica. Navodi kako su poštopalice sintaktički i logički nepovezane s ostatkom rečenice te da ne izražavaju nikakvo određeno značenje, te su stoga suvišne. Međutim dodaje da poštopalice često izražavaju afektivno raspoloženje ili subjektivni odnos govornika prema predmetu razgovora (Simeon 1969: II: 114).

U analiziranim makedonskim i hrvatskim gramatikama, u hrvatskim gramatikama poštupalice se najčešće obrađuju kao podvrsta čestica ili uzvika. Ne postoji nijedno zasebno poglavlje koje se odnosi na poštupalice. Što se tiče makedonskih gramatika i rječnika, poštupalice se nigdje ne spominju kao izdvojen pojам.

4. PRAGMATIČKI PRISTUP POŠTAPALICAMA: VRSTE I OBILJEŽJA

Heffer (1999:299) govor uspoređuje s igrom koja ima svoja pravila, dok poštupalice ubraja među „nepisana pravila” te igre. Školsko obrazovanje nastoji iskorijeniti upotrebu poštupalica, ali ih ljudi neovisno o tome koriste u svakodnevnoj komunikaciji. One se koriste na pozicijama gdje im lingvistički gledano nije mjesto, ali je njihova upotreba pragmatički opravdana.

Prema Pintarić (2002: 225) poštupalice su nesvjesni i automatski prekidi u diskursu koji imaju pragmatično značenje. Autorica (ibid. 226) pritom razlikuje verbalne i neverbalne poštupalice. Neverbalne poštupalice tikovi su i/ili geste koje činimo svjesno ili nesvjesno automatizirano za vrijeme gorovne produkcije (npr. oblizivanje usana ili zabacivanje kose). Analiza koju provodimo u nastavku rada usmjerena je prvenstveno na verbalne poštupalice, stoga slijedi prikaz njihovih obilježja, funkcija i kriterija za prepoznavanje.

4.1. VERBALNE POŠTAPALICE

Prema Pintarić (2002: 226) verbalne poštupalice koriste se automatski. Da bi neka riječ postala poštupalicom, mora se često ponavljati. Učestalost ponavljanja poštupalica veća je od učestalosti upotrebe drugih leksema. Verbalne poštupalice javljaju se u obliku fonema, leksema ili niza riječi te se dijele na fonemske, leksičke i složene.

Pod pojmom *fonemska poštupalica* Pintarić (2002) podrazumijeva vokale. Primjerice, umnožavanjem veznika (*aaaa*) i prijedloga (*uuuu*) postiže se pauza za razmišljanje i dosjećanje odgovarajuće riječi. Također, među fonemske poštupalice spadaju i reduplikacije (*a, a*) kojima se postiže veća uvjerljivost iskaza. Heffer (1999: 296) pak navodi da su neodređeni glasovi (npr. *e, aaaa, er, oh, hm*) samo glasovi koji ispunjavaju gorovnu prazninu te se stoga nipošto ne mogu nazivati riječima. Sličan stav o funkciji ove vrste poštupalica dijeli i Scheppers (2011: 22).

Leksičke poštupalice nastaju ponavljanjem jedne desemantizirane riječi, a u iskazu izvorno vrše različite funkcije. Tako se primjerice za označavanje citatnosti često koriste oblici glagola *reći* ili *kazati* (u aoristu za označavanje samocitatnosti te u prezantu za citiranje neke druge osobe). Nadalje, primjeri kao *čovječe, brate, dušo, srce, zlato* poštupalice su u vokativu i često su rodno neutralizirane, a koriste se u svrhu približavanja slušatelju ili provlačenja njegove pozornosti.

Složene poštupalice Pintarić (2002: 233) definira kao jedinice sastavljene od dvije ili više nerazdvojnih riječi (*sim-tam*, *i to – i to*, *vamo-tamo*, *koliko-toliko*, *ovo-ono*). Značenje ovih poštupalica ovisi o kontekstu i uglavnom se nalaze na kraju iskaza.

4.2. KRITERIJI ZA PREPOZNAVANJE POŠTAPALICA

Pintarić (2002: 242) razvrstava poštupalice s obzirom na dva kriterija. Prvi kriterij je vrsta riječi kojoj poštupalica izvorno „pripada”, a drugi je funkcionalni stil u sklopu kojeg se koristi. Ukoliko je poštupalica izvorno promjenjiva riječ, ona se može koristiti u neutralnoj ili zavisnoj formi (kao npr. pokazna zamjenica *ovoga* u genitivu ili glagol *čuj* u imperativu). Prema stilskom kriteriju Pintarić razlikuje književne, dijalektalne, žargonske, znanstvene i opće poštupalice.

Književne poštupalice ujedno su i opće (*molim vas lijepo, je l' to moguće*) te ih susrećemo u književnim djelima i svakodnevnoj komunikaciji. Dijalektalne poštupalice sadrže lekseme iz dijalekta (*kaj ne, bumo rekli, ča ne, prosim fino, prosim lepo, razmeš ti mene*). Žargonske su poštupalice uglavnom individualne i snažno emotivno obojene. Najčešće su to desemantizirane psovke (*jebiga*) ili smiješni oblici individualnog izražavanja (*k jarcu*). Žargonske poštupalice nisu nužno mladenačke ili đačke (*kaj briješ, guba, kužiš*), nego među njih spadaju i intelektualne poštupalice (*et cetera-et cetera, apsolutno, momentalno, konkretno, fenomenalno*).

S druge strane, Badurina i Matešić (2013: 16-17) nude složeni popis kriterija za prepoznavanje poštupalica:

1. Semantički kriterij koji se odnosi na desemantiziranost poštupalice (rijec kao poštupalica gubi izvorno semantičko značenje).
2. Sintaktički kriterij koji se odnosi na sintaktičku samostalnost poštupalica, odnosno na njihovu nepovezanost s rečenicom.
3. Fiziološko-psihološki kriterij koji se odnosi na spontanu upotrebu poštupalica u situacijama kada govornik traži prave riječi kako bi najbolje prenio poruku ili misao (dobivanje na vremenu, popunjavanje stanke u govoru).

4. Modalno-ekspresivni kriterij koji se odnosi na funkciju izražavanja govornikova raspoloženja ili subjektivnog odnosa prema sadržaju iskaza.
5. Estetski kriterij poštupalicama koji se odnosi na suvišnu i bespotrebnu upotrebu poštupalica u komunikaciji, što je obilježje „lošega govornika”.

Badurina i Matešić (2013:17) spominju još jedan kriterij za određivanje poštupalica, a to je njihovo ponavljanje. Autorice smatraju da je to bitna karakteristika te da se njihovo ponavljanje može voditi kao osnova na kojoj bismo mogli neku riječ proglašiti poštupalicom. Taj kriterij također uzimaju kao najuniverzalniji, ali i najdominantniji kriterij za prepoznavanje poštupalica.

4.3. FUNKCIJE POŠTAPALICA

Budući da su poštapali sintaktički nezavisne i desemantizirane, njihove su funkcije u jezičnoj upotrebi isključivo pragmatičke prirode. Prema Pintarić (2002: 241-242) poštopalice mogu vršiti 14 različitih funkcija:

1. Prva i glavna funkcija poštupalica uklanjanje je šutnje. Šutnja može nastupiti iz više razloga: zbog traženja prave riječi ili zato što se govornik ne može sjetiti prave riječi.
2. Sljedeća funkcija poštupalica naglašavanje je govornikovih ključnih riječi ili misli.
3. Poštopalice čine govor ekonomičnim te omogućuju govorniku da ukratko kaže ono što misli.
4. Poštopalice mogu naglašavati govornikovo uvjerenje. To se primjerice postiže konektorima kao što su *sasma normalno, prirodno, svakako, razumljivo, doista*.
5. Poštupalicama se može naglasiti zaključak ili dodati objašnjenje. To se primjerice postiže izrazima poput *dakle, znači, to jest, naime, drugim rijećima*, koji se najčešće koriste u znanstvenom diskursu.
6. Poštupalicama govornik može ublažiti svoje tvrdnje ili iskazati nesigurnost. Nesigurnost se može izraziti već na samome početku iskaza (*pa znate*) te se može ponoviti usred iskaza (*koliko-toliko*).

7. Poštupalicom govornik može tražiti sugovornikovo slaganje s iskazom. To se primjerice postiže upitnom poštupalicom na kraju iskaza (*jel' da ne?, šta ne?*).
8. Vokativnim poštupalicama govornik može izražavati bliskost sa sugovornikom. Taj se efekt primjerice postiže izrazima poput *dragi prijatelji*.
9. Vokativnim poštupalicama također se može izražavati čuđenje i emotivnost (*čovječe*).
10. Kada govornik koristi poštupalice na početku surečenica, čini govor ekspresivnim, živim i napetim (*i onda, i još, i dalje*).
11. Konektorskim poštupalicama može se istaknuti suprotnost (*no međutim, no naprotiv, pa dakle*).
12. Desemantiziranim psovnama obično se izražava modalnost. Isti efekt može se postići nijekanjem, potvrđivanjem ili upitnim izrazima.
13. Čuđenje ili divljenje govornik postiže glagolskim poštupalicama poput *zamisli, molim ja tebe*.
14. U situacijama kada se govornici žele pokazati pametnima, kao poštupalice koriste riječi stranog porijekla (*et cetera – et cetera*).

5. ANALIZA POŠTAPALICA U ELICITIRANIM NARATIVIMA

Ova cjelina rada posvećena je analizi upotrebe poštupalica u svakodnevnoj komunikaciji. Analiza je provedena nad jezičnom građom prikupljenom metodom elicitacije narativa. Narativi o iskustvu *lock downa* u 2020. godini prikupljeni su od strane pet izvornih govornika makedonskog jezika. Narativi su snimljeni putem Skypea, a potom su transkribirani i anotirani. Istraživanje je provedeno s ciljem utvrđivanja funkcija i obilježja poštupalica u govoru. Prilikom provođenja analize transkriptata korišten je pojmovni aparat predstavljen u prvom dijelu rada.

U narednim poglavljima slijedi kratak prikaz istraživačkih metoda u pragmatici, s naglaskom na metodi elicitacije jezične građe (narativa) putem intervjeta. U nastavku slijedi prikaz hipoteza, ciljeva i metodologije provedenoga istraživanja. Analiza je provedena nad pet transkriptata, a nakon nje slijedi rasprava o dobivenim rezultatima.

5.1. ISTRAŽIVAČKE METODE U PRAGMATICI

Kako bi se izabrala odgovarajuća metoda prikupljanja jezične građe za potrebe pragmatičkog istraživanja, potrebno je uzeti u obzir obilježja pojave koja se istražuje. Schneider (2018) istraživanja u pragmatici dijeli u sljedeće razrede: empirijsko/neempirijsko, induktivno/deduktivno, komparativno/nekomparativno, longitudinalno/nelongitudinalno, dijakronijsko/sinkronijsko, kvalitativno/kvantitativno, mikropragmatičko/makropragmatičko, istraživanje pisanog/govorenog jezika.

Sve veći broj suvremenih pragmatičkih istraživanja empirijskog je tipa (Schneider, 2018). Empirijsko istraživanje bazira se na jezičnim podacima prikupljenim među govornicima. S druge strane, neempirijska istraživanja zasnivaju se na istraživačevoj introspekciji. Deduktivni pristup podrazumijeva da polazište istraživanja predstavlja unaprijed zadan teorijski okvir, dok induktivna metoda kao polazište podrazumijeva jezičnu građu. Komparativna metoda uključuje usporedbu pragmatičkih pojava u različitim kulturama i jezicima. Dok se dijakronijska (longitudinalna i nelongitudinalna) istraživanja bave proučavanjem promjena određene pragmatičke pojave kroz vrijeme, sinkronijski pristup podrazumijeva da je istraživačev fokus usmjeren na neku pragmatičku pojavu u određenom vremenskom presjeku (*ibid.*). Većina pragmatičkih istraživanja je mikropragmatička, što znači da su usmjerena na pragmatičke jedinice na razini iskaza. Ukoliko

je istraživanje usmjereni na obradu numeričkih podataka, riječ je o kvantitativnom tipu istraživanja. Kvalitativna istraživanja usmjerena su na nenumeričke podatke, što je najčešće slučaj u pragmatičkim istraživanjima. Iako se većina pragmatičkih istraživanja bavi govorenim jezikom, u novije vrijeme sve je zastupljenije i pragmatičko bavljenje pisanim jezikom (ibid.).

Istraživanje provedeno za potrebe ovoga rada se prema Schneiderovoj klasifikaciji (2018) može odrediti kao empirijsko (jer se temelji na ovjerenoj jezičnoj građi), induktivno (jer jezična građa predstavlja polazište istraživanja), sinkronijsko, nekomparativno (analiziraju se poštupalice u makedonskom jeziku), kvalitativno i mikropragmatičko. Budući da su predmet proučavanja poštupalice, analizira se jezik u govornoj produkciji.

U pragmatici se primjenjuju različite metode prikupljanja jezičnih podataka. Kada se želi elicitirati govor od ispitanika, primjenjuju se produkcijski zadaci. Produkcijski zadaci uključuju elicitaciju razgovora ili narativa putem intervjeta, igranja uloga ili kompetencijskih zadataka. Govor elicitiran produkcijskim zadacima ima sljedeća obilježja: (1) jezik govornika nije prirodan nego se javlja na inicijativu istraživača; (2) govor je umjetno potaknut u okolnostima koje određuje istraživač; (3) ispitanici su svjesno sudjelovali u istraživanju i pristali su na snimanje; (4) ispitanici su se ponašali u skladu s uputama, informacijama i zadacima koje su dobili od strane istraživača; (5) njihov govor nije imao nikakve društvene posljedice (Schneider, 2018).

Budući da smo za potrebe istraživanja elicitirali narative ispitanika putem intervjeta, slijedi kratak prikaz te metode prikupljanja jezičnih podataka. Intervju je poznat kao novinarski žanr, ali se može koristiti i u svrhu znanstvenih istraživanja. U sociolingvističkim i pragmatičkim intervjima od ispitanika se obično traži da ispričaju svoju životnu priču, podijele iskustva, govore o opasnim incidentima ili smiješnim epizodama. Vjeruje se da s emocionalnošću priče raste stupanj autentičnosti govora – jer je fokus ispitanika usmjeren na priču, a ne na sudjelovanje u istraživanju.

U sklopu provedenih intervjeta elicitirani su narativi od pet ispitanika. Pod pojmom *elicitarni narativ* podrazumijeva se da je ispitanik dobio zadatak da ispriča neku priču ili iskustvo o prethodno nepoznatoj temi. Odlučili smo se za ovu metodu prikupljanja jezične građe jer proučavanje poštupalica zahtijeva što autentičniju jezičnu produkciju koja nije unaprijed

pripremljena. Kao temu narativa izabrali smo iskustvo *lock downa* uslijed pandemije koronavirusa – izborom ovakve „emocionalno nabijene teme” težili smo postići što veću prirodnost jezične produkcije.

Svi ispitanici uključeni u istraživanje izvorni su govornici makedonskog jezika u dobi od 26 do 49 godina. Intervjui su provedeni preko Skypea i Messengera s kamerom. Razgovori su snimani te su kasnije transkribirani analizirani. Razgovor je izvorno zamišljen kao čista elicitacija narativa, ali sam zbog šutljivosti sugovornika uvela nekoliko potpitanja, zbog čega se metoda točnije može odrediti kao polustrukturirani intervju.

5.3. HIPOTEZA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje provedeno za potrebe ovoga rada provedeno je s ciljem utvrđivanja obilježja, kategorija i funkcija poštupalica u usmenoj govornoj produkciji. Zasnovano je na tri polazne hipoteze:

1. U spontanoj govornoj produkciji koriste se poštupalice (H1).
2. Poštupalice se, polazeći od Pintarić (2002), razlikuju s obzirom na formalna obilježja i funkcije (H2).
3. Poštupalice se mogu detektirati pomoću kriterija koje izdvajaju Badurina i Matešić (2013) (H3).

Prilikom analize elicitiranih narativa poštupalice smo detektirali primjenom kriterija koje navode Badurina i Matešić (2013): semantički kriterij, sintaktički kriterij, fiziološko-psihološki kriterij, modalno-ekspresivni kriterij te estetski kriterij, kao i 14 kriterija koje navodi Pintarić (2002) (vidi Poglavlje 4). Detektirane poštupalice potom smo razvrstali prema formalnim kriterijima (v. Pintarić 2002) – na neverbalne i verbalne, koje se nadalje dijela na fonemske, leksičke i složene. U konačnici, nastojali smo utvrditi njihove pragmatičke funkcije.

5.4. ANALIZA POŠTAPALICA NA PRIMJERIMA ELICITIRANIH NARATIVA

U ovome poglavlju slijedi prikaz provedene analize poštupalica na primjerima transkriptata narativa elicitiranih među petoro ispitanika (u radu označeni kao Ispitanik 1, 2, 3, 4 i 5). Ispitanik 1 je muška osoba, student koji radi na stanici za tehnički pregled, živi u Kalkandelenu, u blizini Tetova. Ispitanik 2 je ženska osoba, studentica, 27 godina, živi u Ohridu. Ispitanik 3 je muška osoba, po zanimanju policajac, živi i radi u Ohridu. Ispitanik 4 je ženska osoba, 49 godina, spisateljica koja živi u Sloveniji. Ispitanik 5 je ženska osoba, 46 godina, profesorica koja živi u Zagrebu. Svaki narativ analiziran je zasebno na način da su u transkriptima masnim slovima označene sve jezične jedinice detektirane kao poštupalice. Zastajkivanja i pauze u govoru obilježeni su trotočjem. Svaki transkript popraćen je tablicom u kojoj su poštupalice klasificirane s obzirom na njihova formalna obilježja i funkciju. U tablici je vodoravno prikazana klasifikacija poštupalica (fonološka, leksička, složena), a vertikalno su poštupalice klasificirane prema kriterijima prepoznavanja (semantički, sintaktički, fiziološko-psihološki, modalno-ekspresivni, estetski, ponavljanje). Tablica je, nadalje, popraćena interpretacijom prikupljenih podataka. Osim opisa obilježja utvrđenih poštupalica, ukazuje se i na metodološke probleme s kojima smo se susretali prilikom analize.

5.4.1. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 1

Transkript 1

(Reci mi o lockdownu koji nas je zadesio tijekom korone, kako si provodio vrijeme, kako je to na tebe utjecalo?)

Хуух не знам како да кажам, умм јас па и не сум осетаљ многу овој локдаун. Па целу време сум бил на работа, ааа јас работам на технички преглед. Уумм ние сме работили цело работно време. Но добро со време на локдаун, значи за полицискиот час дека нормално не може кој да дојде да регистрира возило, тогаш не сме работили. Тој хмм лоцдаун ми дошло како одмор.

Во веза на ова ситуација, па не знам во што да верувам точно, ууум, вирусот е вакав, па треба да се штитиме па хмм не знам точно што како да хмм, чекај не знам сад како да разборим.

(Kako si provodio slobodno vrijeme?)

Е па исто јас живеам во село, значи во село било е дозволено значи да се движиме на живо, когаш ми било досадно тогаш сакам да излезам на двор и случајно кога дојде

полиција јас ќе им кажам дека сум бил на, **умм**, за, да работам за нешто во нива. **И така дааа** можам малко да се раздвијам малку на дворот дома.

(A prijatelji? Jeste li se družili manje ili više? Kako je to izgledalo?)

Па смо се сналазили, **аммм** дека, ќе се договориме ќе се собереме кај некој, земеме пиво, нешто **иии** во главно пак сме се пазили. **Значи** било малку имало неки другарије тешко да схвати сериозно ситуацијата, **умм**, јас сум бил од тие што во средина што се пазам, ама и што не толку многу.

(A ово ново normalno?)

Па само што нема дискотека, **значи**. **Па** остало је исто

(A nova pravila oko ноšenja maske, distanca?)

Е па имам една казна и една опомена за маска носење. Да, **значи** во автомобил е забрането да, **умм, значи** доколко неси од иста куќа, **значи**, ако си со другар, **значи** ако си само со фамилија мајка, татко, брат, нема потреба да носиш маска. Али доколку си со друштво во автомобил **уммм** морат сите имаат маска, а што е многу, **значи, уммм**, глупо како да кажам, **значи** во кафана, можеш да одиш во кафиќ, не носат маска, а истово друштво **значи** што сте на пример четворица, влегувате во автомобил, , допира полиција и ве казнува за маска. Казната е 20 евра, доколку платиш **аамм** во рок од осум дена, е 10 евра.

Tablica 1

KRITERIJ	Fonoška	Leksička	Složena
<i>Semantički</i>		па, значи	и така дааа, како да кажам
<i>Sintaktički</i>	хух, ааа, ууммм, аамм, хмм, ииии	па, значи	
<i>Fiziološko-psihološki</i>			и така дааа, како да кажам
<i>Modalno-ekspresivni</i>		па, значи	
<i>Estetski</i>			
<i>Ponavljanje</i>		па, значи	

5.4.1.1. Formalna obilježja poštupalica

U transkriptu narativa Ispitanika 1 zabilježeno je devet poštupalica, koje pripadaju svim trima razredima prema formalnoj klasifikaciji. Zabilježeno je šest primjera različitih fonoloških poštupalica (*xyyx, aaa, уумм, аамм, хмм, иии*), zatim dva primjera leksičkih poštupalica (*на, значи*) te dva primjera složenih poštupalica (*у така даа, како да кажам*).

Leksičke poštupalice po vrsti riječi izvorno pripadaju veznicima, međutim iz transkripta je vidljivo da su sintaktički nezavisne od ostatka rečenica te da su dominantno desemantizirane. Ipak, u nekim je slučajevima teško razlučiti koriste li se u funkciji diskursnog markera ili poštupalice budući da u nekim pozicijama i dalje nose zaključno značenje (*на, значи*).

Složene poštupalice u transkriptu narativa ispitanika 1 zabilježene su dva puta (*у така даа, како да кажам*). Prva predstavlja sintagmu koja se sastoji od veznika, a druga je ustaljena fraza koja se često koristi u funkciji poštupalice, a njome se izražava oklijevanje.

Kada je riječ o kriterijima prepoznavanja koje ispunjavaju detektirani primjeri, niti jedan ne zadovoljava sve kriterije, već samo jedan (ponavljanje) ili dva (semantički i sintaktički). Riječ je sintaktičkom i semantičkom kriteriju (rijec gubi svoje semantičko značenje i nepovezana je s rečenicom) te kriteriju ponavljanja (pod kojim smo podrazumijevali primjere od najmanje dva pojavljivanja).

Kod kriterija prepoznavanja imali smo mnogo nedoumica. Kod semantičkog kriterija teško je bilo raspoznati gubi li riječ svoje semantičko značenje u potpunosti. Kod Ispitanika 1 u nekim nam je slučajevima bilo teško procijeniti jesu li riječi *на, значи* izgubile značenje.

Kod sintaktičkog kriterija nismo imali nedoumice kada je riječ o fonološkoj klasifikaciji riječi. Riječi poput *xyyx, aaa, уумм, аамм, хммм, иии* nepovezane su s ostatkom rečenice u svim slučajevima.

Fiziološko-psihološki kriterij se odnosi na poštupalice koje koristi govornik kada traži pravu riječ ili kada popunjava stanku. Kod ispitanika 1 bilo nam je teško procijeniti je li *у така даа и како да кажам* poštupalica ili ne. No, zbog produljenja vokala *и така дааа* zaključujemo da ih Ispitanik 1 koristi kao poštupalice dok traži pravu riječ.

Modalno-ekspresivni kriterij jedan je od težih za prepoznavanje. Ovisi o govornikovom raspoloženju i odnosu prema predmetu. Poštupalice *na, значи* svrstali smo pod ovaj kriterij iako je najveći problem odrediti imaju li te riječi drugu funkciju, na primjer veznika, ili su one uistinu poštupalice.

Kod Ispitanika 1 primijetili smo da se neke poštupalice ponavljaju više puta (*na, значи*).

5.4.1.2. Funkcija poštupalica

Što se tiče funkcija poštupalica, u tablici 1 možemo vidjeti da je Ispitanik 1 najviše koristio fonemske poštupalice koje služe za uklanjanje šutnje ili traženje prave riječi. Poštupalice *aaa, uuu* koristi za traženje nove riječi ili radi pauzu za razmišljanje. U većini slučajeva poštupalice *xyyx, yyum, aaam, хммм* ispitanik 1 koristio je i za dosjećanje. Od leksičkih poštupalica koristi riječi *na, значи* koje su izgubile svoje prvotno značenje. Riječ *na* koristi se u svrhu naglašavanja (*E na имам една казна и една опомена за маска носење*). Ispitanik 1 tim poštupalicama izražava zaključak i daje dodatno objašnjenje. Složene poštupalice *u така даа, како да кажам* Ispitanik 1 koristi u svrhu traženja odgovarajuće riječi. U transkripciji možemo vidjeti da Ispitanik 1 ponavlja većinom iste poštupalice: *na, значи, хммм*.

5.4.2. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 2

Transkript 2

(Kako si doživjela ovaj lockdown?)

Такаа, доста тешко. Особено на почеток бидејќии **ааммм**, некако ме погоди кризата. Бев опседната со бројки, гледав цело вребе, **ууммм**, така да од психолошки аспект тешко. Меѓутоа, **умм**, со текот на времето како се привикнав на целата ситуација се подобри да речем мојето ментално здравје. **Ум**, се преселив, се вратив во **умм** мојот родех град. Живеам сега со родиелите поради кризата. **Умм** исто така ми почина близок пријател, **оо, ааам**. Брат ми беше заразен така да, да речем имаше **достаа** турбуеции **иии** тешки периоди, меѓутоа сега во овој момент добро.

(Kako si provodila dane?)

Така да, првите четири месици бев цело време затворена **значи** буквально не излегував скоро воопшто. **Уммм**. Да речем да бев затворена. Меѓутоа, веќе не можав да издржам, така да некада на средината на летото почнав помалку да изпаѓам по природа,

да спортувам, да патувам, да возам велосипед, така мало да се мешам со луѓе со, **ум**, пажливотс. **Умм**, иначе дома, учев, работев, така на компјутор цело време. **Умм**, во принцип, **уммм**, ми беше исполнато времето. Читав и многу книги, и сеуште читам, и сеуште работам и сеуште учам, **така дааа**.

(Kako se navikavaš na novo normalno?)

Хммммм, искрено не знам. не е некако, **ууумм**, сметам, мислам се навикнав нормално, меѓутоа, колко е нормално не знам. Ново нормално, не е баш нормално тоа што е новото, така се надевам дека нема да трае многу долго ново нормално и да можеме да се вратиме на старо. **Отиии** фали, фали човечки контакт, **фалиии**, **ум**, патувања, патувања ми фалат на пример. Претходно патував многу во странство, сега не можам, **уууумммм**, се немам видано со **блискии**, што ми живет во странство.

(Kako to sve funkcijonira i s prijateljima? Je li utjecalo na odnos?)

Умм, со пријателите, па генралноoo, вака **кооо**, со пријателие што ми се од странство се слушаме онлајн. **Умм**, додека пријателите са овде, **умм** на почетокот воопшто немав контакт, се слушавме телефонски **такааа**. Меѓутоа, не се гледав. Во последниве месец два се дружаме меѓутоа со многу претпазливост.

Tablica 2

KRITERIJ	Fonološka	Leksička	Složena
<i>Semantički</i>		значи, иначе, меѓутоа	така да, да речем
<i>Sintaktički</i>	ааммм, уумм, ооо, иии, хммм	значи	
<i>Fiziološko-psihološki</i>		такаа, бидејкии, достаа, отии	така да, да речем
<i>Modalno-ekspresivni</i>		значи	
<i>Estetski</i>	аамм, уумм, ооо, иии, хммм		
<i>Ponavljanje</i>		значи	

5.4.2.1. Formalna obilježja poštupalica

U transkriptu Ispitanika 2 zabilježeno je 14 poštupalica, koje pripadaju trima razredima formalne klasifikacije. Zabilježeno je pet primjera fonoloških poštupalica (*аааммм, ууммм, ооо, иии, ххммм*), sedam primjera leksičkih poštupalica (*значи, иначе, меѓутоа, така, бидејќи, досма, ому*) i dva primjera složenih poštupalica (*така да, да речем*).

Nadalje, iz transkripata je vidljivo da su leksičke poštupalice desemantizirane i da su izgubile svoje prvozno značenje veznika (*значи, меѓутоа*). Također, sintaktički su odvojene od ostatka rečenice (*значи*). U nekim slučajevima teško razgraničiti poštupalice od veznika koji imaju svrhu zaključka i konektora za izricanje suprotnosti (*значи, меѓутоа*).

U transkriptu ispitanika 2 zabilježene su i dvije složene poštupalice (*така да, да речем*). Prva je izvorno veznik, a druga diskursni marker kojim se uvodi dodatno pojašnjenje. Kada je riječ o kriterijima prepoznavanja, niti jedan primjer ne zadovoljava sve kriterije, već dva (sintaktički, estetski) odnosno četiri (semantički, sintaktički, modalno-ekspresivni, ponavljanje).

Kao i pri analizi prvoga transkripta, kriteriji za prepoznavanje poštupalica pokazali su se nedovoljno jasnima. Kod semantičkog kriterija imali smo nedoumicu jesu li leksemi *значи, иначе, меѓутоа* (dovoljno) desemantizirane da bi se mogle odrediti kao poštupalice.

Sintaktički kriterij ni u ovome se transkriptu nije pokazao problematičnim jer sintaktička nezavisnost poštupalica *аамм, уумм, ооо, иии, ххммм* nije sporna.

Što se tiče fiziološko-psihološkog kriterija, kod ispitanika 2 bilo nam je teško procijeniti jesu li leksemi *така, бидејќи, ому* u funkciji veznika ili poštupalice. Zbog produljenja slogova u nekim slučajevima (*такаа, бидејќии, досмаа, омуу*) možemo zaključiti da ispitanik 2 koristi ove lekseme prvenstveno u svrhu „dobivanja na vremenu” dok traži odgovarajuću riječ.

Kao i u transkriptu 1, i ovdje je bilo teško odrediti zadovoljavaju li potencijalne poštupalice modalno-ekspresivni kriterij zbog njegove ovisnosti o govornikovom raspoloženju.

Također, kod ispitanika 2 utvrđili smo da se jedna poštupalica ponavlja više puta (*значи*).

5.4.2.2. Funkcija poštupalica

Iz tablice 2 proizlazi zaključak da je ispitanik 2 najviše koristio fonemske poštupalice (*ааамм, ууум, ххмм, ооо, иии*) u potrazi za odgovarajućom riječi. Što se tiče leksičkih poštupalica, ispitanik 2 ih koristi kako bi nešto dodatno objasnio (значи, иначе). U većini slučajeva poštupalica значи је u potpunosti desemantizirana (*Така да, првите четири месици бев цело време затворена значи буквально не излегував скоро воопшто*). Složene poštupalice така да i да речем ispitanik 2 koristi također pri uvođenju dodatnog objašnjenja (*со текот на времето како се привикнав на целата ситуација се подобри да речем мојето ментално здравје*). Ispitanik 2 u svojem je narativu najčešće koristio poštupalice *уумм, аамм* i *меѓумод*.

5.4.3. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 3

Transkript 3

(Kako si doživio ovaj lockdown koji nas je zadesio zbog korone?)

Паа да ти кажам право **ууум** јас дека работам во полиција **иии** цело, и цело време работав. **Иииии** не бев фактички во, во локдаун туку цело време бев на терен. **Значи** **ууум** вршевме обезбедување во државни каранити, **значи** по тие луѓе што идеа на двор. После за време на полиски час цело време бевме на улици. Вршивме **ииии** контрола на лица, за овие што са во **умм** самоизолација, **значи** со решенија од **уммм** од ова од **умм** медицина.

(Твоја izolacija je bila posao?)

Да, да моја изолација, точно да да мојата изолација беше многу работа. Едноставно работев **уммм** шест дена, еден ден имав само слободен.

(А prijatelji? Jeste se družili više ili manje?)

Ааааа па да ти кажам право почеток **значи** март, од кога почна, многу малце се гледнавме. Можда месец и пол ич не се гледавме. **Значи** само се слушнавме на, на телефон, како сте, што правите, ова, она. После месец и пол или два, и кога се отворија веќе кафиќите за некоа време, почнавме **нели**. И по двајца само смеше само да се седи за маса. Во Охрид **умм**, во мојот град ќе живеам реално се почитуваше доста много, **значи** во кафиќи дистанца, **иии** носење маски, и се тие работи, а за другите градови и не баш многу.

(A navikavanje na novo normalno?)

Паааа **уууфф** **знаеш** како се луѓето ко што дојде љето веќе се опуштаат. Овде во Охрид имаат и плаж имаат **иии** летна туристичка сезона, има доста туристи. Забораваат **наа на** навиките што ги имавме стекнато со носење на маската 50% носаат, 50% не носаат. дистанца кај можеш да одржувааш можеш, кај не можеш не одржувааш. Кафиќите овде

сеуште работаат по протокол, по другите градови слушам дека не е баш, ама во главно тоа е тоа, **знаеш**.

(Radiš u policiji. Je li ti ušlo u naviku držati se novih pravila?)

Па реално морам, морам **значи** да, да носам маска затоа што без разлика дали сум јас на работа или не. **Умм** **значи** на на на двор кога ќе излезам морам да носим маска. **Значи** другите можат да кажат, **овј** полиција е, може мене да ме казни за не носење маска, **аа** во моментот тој не носи. Ти **ум** сакаш да го одржиш законот во контрола, ако не носиш, **значи** ти самиот го кршиш законот.

Tablica 3

KRITERIJ	Fonološka	Leksička	Složena
<i>Semantički</i>		па, значи, знаеш, овј	да ти кажам
<i>Sintaktički</i>	уууммм, иии, aaa, ууфф	па, значи, овј	
<i>Fiziološko-psihološki</i>	уууммм, иии, aaa, ууфф	па, значи	
<i>Modalno-ekspresivni</i>			да ти кажам
<i>Estetski</i>	уууммм, иии, aaa, ууфф		
<i>Ponavljanje</i>		па, значи	

5.4.3.1. Formalna obilježja poštupalica

U transkriptu Ispitanika 3 забиљежено је девет поштапалика, које припадају трима разредима формалне класификације. Забиљежена су четири примјера fonoloшких поштапалика (*уууммм, иии, aaa, ууфф*), четири примјера leksičких поштапалика (*па, значи, знаеш, овј*) и један примјер složenih поштапалика (*да ти кажам*).

Nadalje, анализа је показала да су leksičke поштапалице izgubile svoje primarno značenje (*па, значи, знаеш, овј*) te да су sintaktički odvojene od остатка rečenice (*значи, знаеш, овј*). У

nekim je slučajevima teško razaznati jesu pojedini leksemi u funkciji poštupalice ili konektora za izricanje suprotnosti odnosno uvođenje dodatnoga objašnjenja (*na, значи*).

U transkriptu 3 zabilježena je i jedna složena poštupalica (*да му кажам*) koja govorniku služi za uklanjanje šutnje i traženje najprikladnije riječi.

Kada je riječ o kriterijima prepoznavanja, niti jedan primjer ne zadovoljava sve kriterije prema Badurini i Matešić (2013), već samo tri (sintaktički, fiziološko-psihološki, estetski) ili četiri (semantički, sintaktički, fiziološko-psihološki i ponavljanje). Prilikom prepoznavanja poštupalica, imali smo nekoliko nedoumica. Kada je riječ o semantičkom kriteriju, nismo mogli sa sigurnošću odrediti jesu li leksemi *na, значи* i *знаеш* u potpunosti desemantizirane ili se u nekim situacijama koriste u svrhu najave zaključka. Semantički kriterij pokazao se primjenjivim i nedvosmislenim. U slučaju primjene fiziološko-psihološkog kriterija bilo nam je teško procijeniti jesu li leksemi *na* i *значи* upotrijebljeni u funkciji poštupalice ili veznika.

Jednako kao i prethodna dva ispitanika, ispitanik 3 koristio je pojedine poštupalice više puta (*na, значи*).

5.4.3.1. Funkcija poštupalica

Iz tablice 3 proizlazi da Ispitanik 3 najčešće koristi fonemske poštupalice *уум*, *aaa*, *иии*, *ууфф* ne bi li uklonio tišinu i pronašao pravu riječ. Nadalje, koristi leksičke poštupalice kako bi najavio dodatno objašnjenje (*на, значи*). U većini slučajeva leksičke poštupalice izgubile su svoje prvotno značenje (*Значи ууум вриевме обезбедување во државни каранити, значи по тие луѓе што идеа на двор*). Poštupalica *знаеш* također je izgubila svoje prvotno značenje te je govornik koristi u svrhu traženja potvrde od sugovornika (*дистанца кај можеши да одржуваши можеси, кај не можес не одржуваши, кафиќите овде се уште работаш по протокол, по другие градови слушам дека не е баш, ама во главно тоа е тоа, знаеш*).

5.4.4. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 4

Transkript 4

(Kako ste doživjeli lockdown?)

Хахаха на почетокот беше убаво. Мислам, бевме дома цело време со сопругот ми и со ќерка. **Axxxxx**...а пакто стана така чудно, непријатно, не знам. **Нооо** особено тоа што не можевме да одиме во македонија. Меѓутоа така излезе да. Не се случи само на нас. Него на сите. **Значи** на цел свет.

(Kako Vam je izgledao dan? Što ste radili?)

Хахах па нема голема разлика, бидејќи јас целу време сум дома. Дома работам. **Значи** немам некоја работа кај што одам на работа. Пишувам, преведувам и така натаму. Меѓутоа се смени **умм** мојот живот тоа што престанам да патувам. Јас претходно много патував како авторка. **Значи** на фестивали, читања и така натаму. **Нии значи** дури живеав во тоа на некој начин. Меѓутоа со сè ова што се случи, престанав да патувам, останав дома, така што денот не ми се смени многу бидејќи јас бев дома затворена на некој начин. Меѓутоа секако се **сменијааа** некој други работи. **Значи** таа свест **иии** став дека може нешто да се случи тоа што не можевме никаде да патуваме. Сите мои настани во странство беа откажани. **Уух** така што во таа смисла да, доживеав промена. Инаку поминувам како и обично. Читам, пишувам, преведувам.

(A druženja s prijateljima? Je li se to promijenilo?)

На почетокот **умм** практично со никого не се гледавме. **Значи** ни јас ни моето семејство. Навистина се изолиравме бидејќи живееме куќа до куќа со родителите на мојот сопруг. Така што многу внимававме **значи** како да се однесуваме со когото да се гледавме. **Уух**, а подоцна во Словенија сепак се сменија условите **значи** немаше многу заболени иако сега пак се враќа бројката на заболени не знам како ќе биде. **Уммм** но во секој случај да речеме дека мај, **јуниии** беше порелаксирано, почнаме да се гледаме со пријатели **ии**, да изегуваме на некој настани, сепак почнаа да се случуваат некои и книжевни настани и така натаму. **Умм**, па мислам сите луѓе на почетокот беа среќни што останаат дома, што можат да се посветат на семејството, на готвење, на средување и така натаму. Пред сè мислав дека во словенија нашите пријатели погоди најмного тоа што не можеа да патуваат икаде **ииии** секако мислам се одрази тоа и на работата.

(Navikavanje na novo normalno?)

Ааам, па да во Словенија, **значи** немавме на никогаш воопшто полицијски час. **Ум** **значи** можевме да шетаме, да излегуваме меѓутоа секако **даа** одржуваме **дистанцааа**, и со маски. Подоцна маските веќе не беа потребни да се носат на двор, **значи** само во затворени простории. Подоцна ни тоа веќе не беше **значи** **умм** заштитна мерка, само како препорака а сега је веќе повторно заштитна мерка **значи** мора во затворена просторија мора да носи на маски, **умм** така што во Љубљана животот никако не се смени многу освен тоа што веќе немаше туристи иако сега во последно време гледам

дека сепак почнаа да доаѓаат и некои туристи од некои земји. **Умм** во таа смисла мислам декааа пандемијата Словенија не ја погоди ко знае колку и немаше ни многу жртви и многу заболени иако сепак најголемиот број беше во домовите за старији деца. **Умм** меѓутоа не беа условите такви какви што се на пример во македонија или какви што се во Хрватска **умм** во други делови од балканот пред сè. **Умм** но секако мораме да, мораме постојано да имаме маска со себе каде и да одиме во чанта **иии** ако е потребно да ја ставиме **умм** сега и децата. На пример ќерка ми е основено оделение и во училиште во училиницата седаат без маски но ако одат во тоалет или во друга просторија мораа да стават тогаш маска. **Умм** така што и за децата во тој поглед **значи** се случи една промена која што сигурно никој не ја очекуваше пред март.

Tablica 4

KRITERIJ	Fonološka	Leksička	Složena
<i>Semantički</i>		значи, па, меѓутоа	
<i>Sintaktički</i>	aXXX, уУМММ, ииИИ, уУХХХ	значи, па, меѓутоа	
<i>Fiziološko-psihološki</i>	aXXX, уУМММ, ииИ, уУХХ	значи, па, меѓутоа	
<i>Modalno-ekspresivni</i>	aXXX, уУММ, иИИ, уУХХХ		
<i>Estetski</i>	aXXX, уУМММ, ииИ, уУХХХ		
<i>Ponavljanje</i>		значи	

5.4.4.1. Formalna obilježja poštupalica

U transkriptu narativa Ispitanika 4 забилježено је седам поштапалика које припадају трима разредима формалне класификације. Забилježena су четири примјера фонолошких поштапалика (*aXXX, уУМММ, иИИ, уУХХХ*) и три примјера лексичких поштапалика (*значи, па, меѓутоа*).

Nadalje, из транскрипта је видljivo да су лексичке поштапалице (*значи, па, меѓутоа*) у потпуности десемантизиране те да су синтактички одвојене од остатка реčenice. У неким је случајевима било тешко са сигурношћу одредити jesu ли pojedini лексеми у функцији поштапалице или

konektora za izricanje suprotnosti odnosno uvođenje dodatnog objašnjenja (*na, значи*). Također, korištenje poštupalice na početku iskaza može ukazivati na nesigurnost govornika ili na ublažavanje iskaza.

Kada je riječ o kriterijima za prepoznavanje poštupalica, niti jedan primjer ne zadovoljava sve kriterij prema Badurini i Matešić (2013), već svega četiri (sintaktički, fiziološko-psihološki, modalno-ekspresivni, estetski/ponavljanje). Prilikom primjene semantičkog kriterija imali smo nedoumicu jesu li leksemi *na, значи* i *меѓутоа* u potpunosti desemantizirane ili služe za donošenje zaključka ili uvođenje dodatnog objašnjenja. Sintaktički kriterij pokazao se primjenjivim i nedvosmislenim. U slučaju primjene fiziološko-psihološkog kriterija bilo nam je teško procijeniti jesu li leksemi *значи*, *на* i *меѓутоа* upotrijebljeni u funkciji poštupalice ili veznika.

Ispitanik 4 koristio je jednu poštupalicu u više navrata (*значи*).

5.4.4.2. Funkcija poštupalica

Shodno tablici 4 Ispitanik 4 najčešće koristi fonemske poštupalice *axxx, уммм* za vrijeme traženja odgovarajuće riječi. Nadalje, koristi leksičke poštupalice kako bi nešto dodatno naglasio (*подоцна во Словенија сепак се сменија условите значи немаше многу заболени иако сега пак се враќа бројката на заболени не знам како ќе биде*) ili kako bi nešto dodatno objasnio (*На почетокот умм практично со никого не се гледавме. значи нијас ни мојето семејство*). U većini slučajeva leksičke poštupalice su u potpunosti desemantizirane.

5.4.5. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 5

Transkript 5

(Kako ste doživjeli lockdown usred pandemije koronavirusa?)

Овааа...како го доживеав. Нормално. Не знам. На почеток бев **достааа** воспаничена, **уммм вознемиренааа**. Меѓутоа **послее** кога сватив повеќе нешто повеќе за вирусот и повеќе дезинфекцијски средства, кога набавив и маски и све во основа во ред. После тоа. **Пола, пола** во стрес а пола во ред.

(Kako ste provodili dane?)

Ааа деновите па со обзир на тоа дека работам на факултет **умм значи ууум** не беше некоа промена за дневниот ритам. И тоа каде што сите зборуваа како имаат повеќе време јас имам многу помалце време ради тоа што имавме настава онлајн. И сите материали

морав да ги преправам во онлајн формат. **Значи** некои работи што **умм** во живо човек ќе ги испраша и ќе ги помине сето тоа морав да го пренесам **на на умм** некоа платформа така да доста работно да речем ми поминаа деновите.

(A druženje s prijateljima?)

Паа физички не се гледав со никого. **Умм** значи физички одење на дворот дома ми беше. Имам кученце и само кога го шетав кученцето. Така да **умм** не се дружев физички меѓутоа се дружевме доста преку **умм** зоом и други платформи онлајн, дури повеќе него нормално.

(A sada?)

Ааааам сега, сега нормално. Сега **ум** нормално со тоа што **умм** не би рекла дека, дека луѓето не се многу расположени за одење на некои групни акции. **Умм** повеќе се наоѓаме да прошетаме некаде **умм** за разлика да речеме кога ќе ми изгледа нормално ама кога ќе споредам иначе **уммм** повеќе **уммм** не било форта да одиме некаде да речеме сега во кино ако треба да одиме **ааа** нема да одиме во кино. **Значи** измислимеш нешто друго така да само **уммм** формата се промени. Меѓутоа се дружиме идентично.

(Navikavanje na novo normalno? Jeste se naviknula na to?) Да без проблем.

(Niste imala nikakvih problema s navikavanjem na to sve?)

Паа ако е, ако викате ново нормално дека треба да се носат маски да. Не ми е никаков проблем. Јас **умм** сум за носење маски и сметам дека е добро и за и за себе и за околината да се има маската на себе. **Така дааа** не ми е проблем да ја имам. Било каде.

(A skraćeno radno vrijeme kafića?)

Пааа, не знам некако **уммм** сите тие работи **уммм** тоа **дека дека** некако не знам. Не доживеав тоа трагично. **Да речем** другар ми работи како келнер така да нему му е трагедија. Ама, **аааам** нас лично и во цело друштво се наоѓаме дома по куки . Мислам не пати друштвениот живот ради тоа.

Tablica 5

KRITERIJ	Fonološka	Leksička	Složena
<i>Semantički</i>		па, значи	да речем
<i>Sintaktički</i>	уммм, ааа, аааммм	па, значи	
<i>Fiziološko-psihološki</i>	уммм, ааа, аааммм	па, значи	да речем

<i>Modalno-ekspresivni</i>	уммм, аaaa, аааммм	па	да речем
<i>Estetski</i>	уммм, аaa, аааммм		
<i>Ponavljanje</i>		значи	

5.4.5.1. Formalna obilježja poštupalica

U transkriptu narativa ispitanika 5 zabilježeno je šest poštupalica, koje pripadaju svim trima razredima prema formalnoj klasifikaciji. Zabilježena su tri primjera različitih fonoloških poštupalica (*уммм, аaa, аааммм*), zatim dva primjera leksičkih poštupalica (*на, значи*) te jedan primjer složene poštupalice (*да речем*).

Kada je riječ o leksičkim poštupalicama, iako po vrsti riječi izvorno pripadaju veznicima, iz transkripta je vidljivo da su sintaktički nezavisne od ostatka rečenice i u potpunosti desemantizirane. Ipak, u nekim je slučajevima bilo teško razaznati koristi li se leksem u funkciji poštupalice ili veznika u funkciji najave zaključka (*значи*).

Kada je riječ o kriterijima prepoznavanja poštupalica, niti jedan primjer ne zadovoljava sve kriterije prema Badurini i Matešić (2013), već samo neke (semantički, sintaktički, ponavljanje). Prilikom primjene kriterija prepoznavanja poštupalica imali smo nekoliko nedoumica. U pojedinim primjerima je bilo nemoguće sa sigurnošću odrediti je li riječ u potpunosti desemantizirana (*на, значи*). Sintaktički kriterij pokazao se primjenjivim i nedvosmislenim. Fiziološko-psihološki kriterij odnosi se na poštupalice koje govornik koristi kada traži odgovarajuću riječ. U narativu Ispitanika 5 imali smo poteškoće s prepoznavanjem poštupalica primjenom ovoga kriterija (*значи некои работи што умм во јсио човек ќе ги испраша и ќе ги помине сето тоа морав да го пренесам на на умм некоа платформа така да доста работно да речем ми поминаа деновите*). U slučaju primjera poput *достааа, послее, нааа* držimo da ih Ispitanik 5 koristi kao poštupalice zbog produljenja vokala u svrhu dobivanja na vremenu. Modalno-ekspresivni kriterij pokazao se posebno problematičnim jer ovisi o govornikovu raspoloženju. Ovaj kriterij „zadovoljavaju“ poštupalice *значи* i *да речем* iako je teško odrediti jesu li u

potpunosti sedemantizirane (*значи измислиме нешто друго така да само умим формата се промени*).

Ispitanik 5 u više je navrata koristio poštupalice *значи* i *уммм*.

5.4.5.2. Funkcije poštupalica

Shodno tablici 5 Ispitanik 5 najviše je koristio fonemske poštupalice (*умм*, *aaa*, *ааммм*) u svrhu uklanjanja šutnje ili za dobivanje na vremenu prilikom traženja odgovarajuće riječi. Od leksičkih poštupalica ispitanik koristi riječi *на* i *значи*, koje su u potpunosti desemantizirane, a u govoru se javljaju kao signali nesigurnosti (*Паа ако е, ако викате ново нормално дека треба да се носат маски .да, не ми е никаков проблем*). Složenu poštupalicu *да речем* Ispitanik 5 koristi u svrhu uvođenja dodatnog objašnjenja.

6. RASPRAVA

Za potrebe provedene mikropragmatičke analize poštupalica koristili smo empirijsku metodu prikupljanja podataka. Empirijska pragmatička istraživanja baziraju se na jezičnim podacima nastalim uslijed govora osoba koje nisu sâm istraživač. Funkcije i obilježja poštupalica analizirali smo na temelju klasifikacije autorice Pintarić (2002), dok smo se za njihovo prepoznavanje služili kriterijima prema Badurini i Matešić (2013). I prije provođenja analize prikupljene jezične građe uočili smo da neki od tih kriterija nisu dovoljno jasni. Primjerice, nije uvijek moguće odrediti je li riječ u potpunosti desemantizirana. Također, nije moguće sa sigurnošću odrediti je li njena upotreba nesvjesna/automatska. Osim toga, nije jasno kako odrediti slučajevi koji ne ispunjavaju sve kriterije. Primjerice, veznik *pa* (mak. *na*) u nekim slučajevima ne ispunjava kriterij potpune desemantiziranosti, ali ispunjava kriterij učestale upotrebe.

Pri analizi elicitarnih narativa primijetili smo da sugovornici često koriste poštopalice kako bi dobili na vremenu, stoga se mogu svrstati pod fiziološko-psihološki kriterij. Poštupalice koje pripadaju ovoj skupini vokalne su poštupalice *уумм*, *аааммм*, *хммм*. Pomoću tih fonoloških poštupalica govornik „kupuje“ vrijeme za dosjećanje. Riječ *pa* (mak. *na*) sugovornici koriste kako bi nešto dodatno objasnili ili kako bi iskazali svoju nesigurnost na početku iskaza. Kada je riječ o naglašavanju zaključka ili uvjeravanju, govornici najčešće koriste riječ *мерымоа*.

Najfrekventnija poštupalica glagolskog porijekla zabilježena u analiziranim narativima je *значи*. Ova poštupalica koristi se u dvije situacije. Ako nakon nje govornici iznose svoje argumente, tada je *значи* u funkciji najave zaključka i postizanja uvjerljivosti iskaza. No, ako se nalazi na početku iskaza, govornik upotrebom ovoga leksema dobiva na vremenu. Izraz *знаеши* govornici koriste na kraju iskaza u funkciji traženja potvrde od sugovornika. Složene poštupalice poput *да речем*, *да ти кажам* govornici koriste prilikom uvođenja dodatnog pojašnjenja, ali i za naglašavanje iskaza.

Modalno-ekspresivni kriterij pokazao se problematičnim u primjeni jer je u mnogim slučajevima bilo teško razgraničiti je li leksem u funkciji poštupalice ili nečeg drugog (diskursne

oznake, veznika i sl.). Primjerice leksema *значи* i *међутоа* u većini se slučajeva nalaze „negdje između” poštupalice i veznika. Ako se vodimo samo kriterijem učestalosti korištenja neke riječi u iskazu, ove primjere možemo odrediti kao poštupalice. Ako se vodimo kriterijem desemantiziranosti, onda se nalazimo u nedoumici. U slučaju diskursnih oznaka, dodatan problem predstavlja njihova sintaktička samostalnost.

Posljednji, estetski kriterij, također nije u potpunosti jasan jer zahtijeva subjektivnu procjenu o tome što je suvišno ili bespotrebno u komunikaciji. Analizom elicitarnih narativa utvrdili smo da su poštupalice u velikoj mjeri zastupljene u govoru ispitanika, stoga možemo govoriti i o njihovoj neestetičnosti.

U analizi smo nailazili na brojne probleme zato što su kriteriji za prepoznavanje poštupalica višezačni i/ili nedovoljno precizirani. Unatoč tome, analiza je pokazala da one doista vrše različite pragmatičke funkcije kao što su dodatno pojašnjavanje iskaza, organizacija iskaza, ublažavanje poruke, traženje povratne informacije od sugovornika i sl. S obzirom na to da poštupalice vrše različite funkcije u konverzaciji, smatramo da ih ne bi trebalo olako odbacivati kao suvišne i bespotrebne elemente govora.

Provedena analiza pokazala je da su ispitanici najviše koristili fonološke poštupalice *aaаммм*, *үүxx*, *үүммм*, *иии*, *aaa* kako bi uklonili šutnju i dobili na vremenu dok ne nađu pravu riječ koja im u tom trenutku treba. Za potrebe naglašavanja ispitanici su najčešće koristili riječ *значи* ne bi li naglasili ključne riječi u iskazu i postigli veću uvjerljivost. Što se tiče funkcije naglašavanja zaključka ili donošenja nekog dodatnog objašnjenja, ispitanici su koristili veznik *међутоа* koji nije u potpunosti desemantiziran, stoga se ne može sa sigurnošću reći je li riječ o poštupalici. Ako se vodimo kriterijem učestalosti ponavljanja, leksem *међутоа* može se odrediti kao poštupalica. Nadalje, ispitanici su koristili leksem *pa* (mak. *на*) kao marker nesigurnosti. Kao i u slučaju veznika *међутоа*, *на* predstavlja rubni slučaj između veznika i poštupalice. Izraz *знаеши* govornici su koristili na kraju iskaza tražeći na taj način od sugovornika potvrdu i slaganje.

Provedenom analizom potvrdili smo sve polazne hipoteze – da govornici u govoru koriste poštupalice te da se poštupalice razlikuju s obzirom na njihova obilježja te da vrše različite funkcije u komunikaciji. Kriteriji za prepoznavanje poštupalica pri analizi pokazali su se korisnima, iako su neki od njih pokazali nedovoljno preciznima u samoj primjeni.

7. ZAKLJUČAK

U radu je provedena analiza obilježja i upotrebe poštupalica u hrvatskom i makedonskom jeziku. Poštupalicama smo pristupili kao sastavnicama spontanoga govora koje nisu nužno odlika lošeg stila, već su neizbjegni elementi gorovne produkcije koji mogu vršiti razne funkcije. U teorijskom dijelu rada prikazali smo obilježja tradicionalnog i pragmatičkog pristupa poštupalicama. Kao teorijsko polazište za analizu elicitiranih narativa prikazanu u drugom dijelu rada koristili smo opise obilježja i funkcija poštupalica prema Pintarić (2002). Kriterije za prepoznavanje poštupalica preuzeli smo od Badurine i Matešić (2013).

Analiza hrvatskih i makedonskih gramatika pokazala je da one ne uključuju opise poštupalica. Smatramo da je glavni razlog tome njihova sintaktička samostalnost, desemantiziranost i zastupljenost isključivo u govorenom jeziku. U hrvatskim gramatikama poštupalice su opisane kao suvišni elementi bez ikakve funkcije te kao znak lošega govora. Neke gramatike ih ubrajaju među usklike, a neke među čestice. Dok se u hrvatskim gramatikama poštupalice prikazuju posredno, u makedonskim se gramatikama uopće ne spominju. Analiza hrvatskih i makedonskih rječnika pokazala je da su definicije leksema *poštupalica* prisutne samo u hrvatskim rječnicima. Osim toga, analiza dvaju primjera rječničkih natuknica o leksemima koji se često koriste u funkciji poštupalica pokazala je da se ta pragmatička informacija o njihovoj upotrebi u govoru ne navodi.

Poštupalice postaju predmetom proučavanja u okviru novijih pristupa poput analize diskursa ili pragmatike, koje su usmjereni na govor, odnosno jezičnu upotrebu. Prilikom provođenja ovoga istraživanja susreli smo se s dva problema. Prvi je slaba zastupljenost literature o ovoj pojavi u hrvatskom i makedonskom jeziku. Drugi je kriterij za prepoznavanje poštupalica u govoru. Kriteriji i funkcije prema kojima smo se navodili u više su se slučajeva pokazali nedovoljno preciznim.

Vjerujemo da ovo istraživanje može poslužiti kao polazište za daljnja istraživanja poštupalica u južnoslavenskim jezicima. Primijenjena metodologija pokazala se prikladnom, a

smatramo da bi se mogla upotrijebiti i u svrhu proučavanja upotrebe poštupalica s obzirom na razne sociolingvističke i stilističke faktore (spol, dob i socijalni status govornika, funkcionalni stil i sl.).

POPIS LITERATURE:

1. Anić, V. (1991). Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi Liber.
2. Anić, V.; Goldstein, I. (1999). Rječnik stranih riječi. Zagreb: Novi Liber.
3. Anić, V.; Rončević Brozović, D.; Goldstein, I.; Goldstein, S.; Jojić, Lj.; Matasović, R.; Pranjković, I. (2002). Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb: Novi Liber.
4. Babić, S. (1991). Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskog književnog jezika: nacrti za gramatiku. Globus.
5. Badurina, Lada; Matešić, Mihaela. (2013). Poštupalice pod povećalom: o jednoj posebnoj vrsti diskursnih oznaka. U Tuzla. Grad na zrnu soli (ur. A. Turbić-Hadžagić). Tuzla: JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa Tuzlanskog kantona. 9-24.
6. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. (2003). Hrvatska gramatika. Zagreb: Školska knjiga.
7. Barić, Eugenija; Lončarić Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. (1979). Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika. Zagreb: Školska knjiga.
8. Бојковска, Стојка; Минова-Ѓуркова, Љиљана; Пандев, Димитар; Цветковски, Живко. (2008). Општа граматика на македонскиот јазик. Скопје: Просветно дело ад.
9. Duvall, Emily; Robbins Aimee; Graham, Thomas; Divett, Scott. (2014). Exploring filler words and their impact. „Active listening“, Mind Tools.
10. Ѓуркова, Љиљана. (1994). Синтакса на македонскиот стандарден јазик.
<https://archive.org/details/MinovaGjurkovaLiljanaSintaksaNaMakedonskiotStandardenJazik1994/page/n73/mode/2up>
11. Heffer, H. (1999). Poštupalice kao govorni signali. U Teorija i mogućnosti primjene pragmalingvistike.

12. Христова, Дореана. (2000). Контрастивни морфосинтаксички проучавања. Скопје: Филолошки факултет “Блаже Конески“.
13. Институт са македонски јазик “Крсте Мицирков“ Скопје. (2000). Македонскиот јазик во јавното општење. Скопје.
14. Karlić, V. i Barčot, B. (2021). Leksikografska obrada pragmatičkih informacija u dvojezičnim rječnicima. Leksikografski susreti, Beograd, Filološki fakultet u Beogradu. (u postupku objavljivanja).
15. Karlić, V. (2019). U potrazi za vezivnim tkivom: jezična i književna pragmatika. Zagreb: FF-press i VSNM ZG, 2019. str. 60-78.
16. Кепески, Круме. (1946). Македонска граматика. Скопје: Државно книгоиздаелство на Македонија.
17. Конески, Блаже - Грана македонскиот литературен јазик, (1967 (1953)).
<https://archive.org/details/KoneskiBlazeGramatikaNaMakedonskotLiteraturenJazik19671953/page/n543/mode/2up>
18. Kurtić, E.; Aljukić, B. (2014). Poštupalice u razgovornome bošnjačkom jeziku: pozicijska obilježja i funkcija poštupalica u konstrukcijskim komunikacijskim jedinicama. Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 39(2), 509-526.
19. Mey, J. L. (2001). Pragmatics: an introduction. 2nd ed. Blackwell Publishing.
20. Pintarić, N. (2002). Pragmemi u komunikaciji. Zavod za lingvistiku filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
21. Prošev-Oliver, B.; Vlatković, D. (2015). Hrvatsko-makedonski rječnik. Matica Makedonaca Hrvatske.
22. Raguž, D. (1997). Praktična hrvatska gramatika. Zagreb: Medicinska naklada.
23. Scheppers, F. (2011). The colon hypothesis – word order, discourse segmentation and discourse coherence in ancient Greek. Brussels: Vubpress.
24. Schneider, K.; Bublitz, W.; Jucker, A. (2018). Methods in pragmatics. Deutsche Nationalbibliothek.
https://books.google.hr/books?id=5qBiDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

25. Silić, J.; Pranjković, I. (2005). Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta; (sintaksa, morfologija, fonologija). Školska knjiga.
26. Simeon, R. (1969). Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva: na 8 jezika, hrvatsko-srpski, latinski, ruski, njemački, engleski, francuski, talijanski, španjolski. Matica hrvatska.
27. Šonje, J. (2000). Rječnik hrvatskoga jezika. Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga.
28. Težak, Stjepko; Babić, Stjepan (1992). Gramatika hrvatskoga jezika priručnik za osnovno jezično obrazovanje. Zagreb: Školska knjiga.
29. Vrljić, S. (2007). Poštupalice u hrvatskom jeziku. Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, 54(2), 60-64.
30. Yule, G. (1996). Pragmatics, Oxford University Press.
31. Zovko, I. (1999, January). The use of the word „ono“ in the spoken language. In Savjetovanje Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku Teorija i mogućnosti primjene pragmalingvistike.

Studentica: Mihaela Štefanec

Mentorica: dr. sc. Virna Karlić

U Zagrebu, 2021.

Izjava o neplagiranju

Ja, Mihaela Štefanec, kandidatkinja za magistru južne slavistike, izjavljujem da je ovaj magistarski rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio magistarskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno prepisan iz kojega necitiranog rada. Isto tako izjavljujem da nikoji dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

POTPIS